

Libor Martinek

KE KRITICKÉMU OBRAZU ČESKÉ LITERATURY NA STRÁNKÁCH ČASOPISU WELES

Za metodologické vodítko k našemu pojednání o literární kritice na stránkách literární revue Weles může sloužit práce Petra Posledního *Hranice dialogu, Česká próza očima polské kritiky 1945-1995* (Praha, ÚČL AV ČR, 1998), i když se autor věnuje literárněkritické recepci české prózy v Polsku po roce 1945. Tou částí jeho výzkumů, v níž přenáší těžiště svého zájmu do oblasti stylu literárněkritických výpovědí – stylu instrumentálního, mimetického, mytizacího, expresivního, alegorického a symbolického, inspirujeme se i tam, kde se zabývá rozdílným postavením „místní“, „zájmové“ a „srovnávací“ kritiky a také sférou čtenářské konkretizace textů, závisících na dobových paradigmatech literární kultury.

Řečeno s Františkem Kautmanem, na rozdíl od literární teorie a historie, které usilují o maximální sebereflexi při své činnosti, aby se tak vyhnuly co možná nejvíce subjektivnímu prvku při svých výzkumech, literární kritika je vždy více či méně konfrontací kritikova subjektu s uměleckým dílem, subjektivní výpovědí o jeho kvalitách. Počítáme sem různé žánrové typy kritické práce, od prosté recenze přes kritický rozbor po umělecký esej, jenž mnohdy zvolna přechází v uměleckou tvorbu. Každá kritika je vždy interpretací, která posunuje dílo zároveň do mimoestetické oblasti (vzpomeňme na Mukařovského vymezení estetické hodnoty mezi ostatními, na její prostředkující význam v komplexu mimoestetických hodnot a na její vytráčení). Interpretace vyhledává z hlediska svého záměru optimální pozici, z níž by dílo pochopila. Tímto opěrným bodem mohou být: jazyková struktura textu, jeho stylistické kvality, významový nebo emocionální náboj, motivická výstavba, ale také fakta autorova životopisu, postřehy z psychologie tvorby, společenskohistorické aspekty vzniku nebo působení díla, různé ideologické konstrukce, které dílo zařazují do struktury různých filozofických, ideologických nebo náboženských systémů apod. Budeme-li v našem příspěvku hodnotit různé interpretačně-kritické typy z hlediska těchto pozic a úhlů pohledu, vznikne určitá síť pro určení typových kvalit.

Můžeme také vzít za základ ideální konkretizaci díla a klasifikovat jednotlivé kritické interpretace podle toho, jak se vzdalují od původního textu. Vytvoří se nám dvě velké skupiny:

1. Interpretace objektivně-vědecké¹, sebereflektující, které usilují o maximální exaktnost svých soudů.
2. Interpretace subjektivní, stavějící interpretovu osobnost nad text uměleckého díla, které je pro ni jen odrazovým můstkem, inspirací a podnětem k vlastní tvorbě.

Do první skupiny patří všechny interpretace literárněvědné, literárněhistorické a z literárněkritických ty, které aspirují na vědeckost, ale také všechny pokusy o výklad díla jako materiálu pro výzkum jiných vědeckých oblastí (historie, sociologie, ekonomie, psychologie, psychiatrie, jazykovědy, etnografie, antropologie atd.). Náleží sem také případ interpretace, který je příznačný pro překlad slovesného díla do cizích jazyků. Každý překlad mění jazykovou, fonetickou, emocionální, sémantickou a ideovou strukturu originálu natolik, že máme co činit s textem transcendovaným, tedy s textem interpretovaným překladatelem.

Každá typologie je vystavena nebezpečí přílišné schematizace. Nezbytná stabilizace a abstraktizace literárních jevů by neměla otevírat cestu obecně spekulativnímu uvažování, ztrácejícímu ze zřetele jedinečný charakter díla. (František Kautman, *K typologii literární kritiky a literární vědy*, Praha, Primus, 1996.)

---

¹ Místo objektivně-vědecké kritiky bychom mohli hovořit spíše o kritice normativní.

Nepůjde nám o co nejuplněnější interpretaci určitého literárního textu, které dílo nabývá v procesu historického vývoje, ani o konkretizace díla u běžné (tj. nespécializované) čtenářské obce, nýbrž o jeho přijetí u obce kritické (jelikož kritik bývá zpravidla prvním čtenářem nově vydaného literárního díla) a o stanovení určitých typů kritiky ve Welesu. Snažíme se vysledovat, jak se literární kritika na stránkách časopisu Weles typologicky proměňovala, půjde nám o kritiku kritiky, o metakritiku.

Vendryňský poetický magazín WELES založili Bogdan Trojak a Vojtěch Kučera na přelomu let 1995 a 1996. Od č. 9 z r. 1999 se redakce ujímá pouze Vojtěch Kučera a časopis od č. 13 z r. 2001 přesídlil do Brna, do r. 2001 vyšlo 13 čísel Welesu; od č. 19 Welesu z r. 2004 se stává novým šéfredaktorem Miroslav Chocholatý, který v letech 2002-2003 a posléze v letech 2007-2008 působil jako redaktor; od č. 30 z r. 2008 je šéfredaktorem Ondřej Slabý. Z původního složení redakce „vendryňského“ Welesu v ní tedy nikdo nezůstává, ale Vojtěch Kučera vystupuje za Weles po nějakou dobu jako jeho jednatel a spolu s Bogdanem Trojakem patří do širšího redakčního okruhu časopisu.

Weles názvem připomene slovanského mytologického boha, druhý význam je podle zkratky **W**endryňská **L**iterárně-**E**stetická **S**polečnost pro Těšínské knížectví, která časopis vydávala. Poetický magazín Weles vydávali zprvu Bogdan Trojak a Vojtěch Kučera jako neprodejné tisky, od podzimu roku 1996 jej vydávalo občanské sdružení Wendryňská literárně-estetická společnost, pak se vydavatelem časopisu stalo občanské sdružení Weles usilující o rozvoj literárního života na Moravě s důrazem na brněnský region. Do č. 18 měl Weles více časopisecký charakter, od č. 19 spíše sborníkový, formátem poněkud připomínající třeba pražskou literární revue Souvislosti.

Na počátku redakce Welesu deklarovala snahu navázat na časopis Modrý květ bratří Ivana a Petra Motýlů, později (v r. 1997) je spolu s ním distribuován časopis Jihovýchodní pošta Zdeňka Mitáčka z Uherského Hradiště, ale tento jihomoravský časopis brzy zaniká. Původem či působištěm autorů nebyl magazín vázán jen na Těšínsko, což nevyplývalo z potřeby splácet kulturní dluhy v regionu, ale přirozeně z místa svého vzniku a kulturních kořenů. Z hlediska vývoje časopisu se postupně prosazuje tvorba autorů z Prahy, Brna, severních a jižních Čech i z jiných oblastí. Každé číslo mělo svého literárního patrona (mj. Šigedži Cuboi, Jean-Baptiste Tati-Loutard, Li Čing-Čao, Jiří Veselský, Imra al-Kajs, Tchao Jüan-ming, Richard Brautigan, Gunnar Ekeloef, Ivan Diviš, Antonio Machado, Stein Mehren, Gudang Garam, Jonáš Záborský, Vittorio Sereni, Peter Huchel, János Pilinszky, Luis Cernuda, Jean Follain, Zbyněk Hejda, Jules Laforgue, Paul Verlaine, Ted Hughes, Marcel Lecomte, Jan Zábřana, Fernando Pessoa, Josif Brodskij, Rafał Wojaczek, Emily Dickinsonová, Gary Snyder, A. Ječný /vl. jm. Antonín Konečný/). Největší prostor je zpočátku věnován poezii, což bylo dáno zájmy i tvorbou členů redakce. Postupně je více místa věnováno i próze (z českých autorů zde publikovali mj. Petr Bronos Novák, Jan Slovák, Michal Šanda, Pavel Jazyk, Natálie Šimová, Pavel Surý, Magda Frydrychová, Josef Uher, Petr Pazdera Payne, Milan Orálek, Martin Fibiger, Petr Hrbáč, Vladimír Pavlovič, Jan Balabán, Václav Kahuda, Jiří Hájíček, Tomáš Zmeškal, Miloš Vodička, Vladimír Šrámek, Milan Nápravník, Iva Pekárková, Roman Erben, Milan Charoust, Lubomír Martínek, Petr Hruška, Petr Čichoň, Jaroslav Žila, Radoslav Lipus, Pavel Řezníček a Martin Reiner). V časopise se vyhraňuje literárně-kritická rubrika. Stránky starších čísel časopisu obsahují řadu nekonvenčních přípisů, liter a iniciál, sdělných a s kritickým hrotem.

Od č. 1 z r. 1997 byla zavedena rubrika Krajinomalby a portréty, obsahující nápadité příspěvky o genu loci různých míst České republiky i odjinud Rubrika se zřejmě osvědčila, a snad proto přetrvávala až do posledních čísel Welesu, ve kterých ji nejčastěji vyplňuje prozaik, básník a amatérský přírodopyscec, japanolog i hudebník Petr Hrbáč, občanským povoláním posudkový lékař, kromě jiného také reportážemi z Japonska.

V nečíslované ediční řadě Welesu vyšel jako první *Vánoční almanach 1996*, pak následovala sbírka Roberta Fajkuse *Sivý křik* (1997), antologie mladé polské poezie *Bílé propasti* – společně s nakladatelstvím Host (1997), *Almanach Welesu 1997* (žena v padesáti třech básních dvaceti pěti současných autorů střední a mladší generace; 1998), *Du podel blesku* – sborník k 70. výročí úmrtí Leoše Janáčka (1998), sbírka Martina Davida *Jiné výkladní skříně* (1999), sbírka Věry Rosí *Holý bílý kmen* – společně s nakladatelstvím Host (1999), sbírka poezie a prózy Marka Tomana *Otec a syn* (2000), almanach k 70. narozeninám Zbyňka Hejdy *Skřípavá hudba vrat* (2000), sbírka Víta Slívy *Bubnování na sudy* (2002), literárně-fotografická publikace bratrů Slívových *Jízdenka z Hradce na Hradec* (2003), sborník šestnácti barevných reprodukcí kombinovaných kreseb brněnského výtvarníka Františka Hubatky *Chladna z rána* (doplněný sedmi básněmi básníků-lékařů Miloše Holuba, Ondřeje Zahradníčka, Norberta Holuba, Marka Fencla, Roberta Fajkuse, Petra Hrbáče a Vladimíra Šrámka; 2002), jako samostatná knižní příloha Welesu vyšla kniha reprodukcí obrazů Františka Hrbatky *Pastýř trdomyslných ovcí* (2005), kterou doprovodilo svými texty patnáct básníků z okruhu této literární revue, prozaicko-fotografická publikace Vladimíra Šrámka a Jozefa Fodora *RUMUNSKO Mýma očima / Mojimi očami* (2002), básnická prvotina Petra Špangera *Vodní mlýnky* (2003), po níž následovala druhá sbírka veršů *Dům ani ne k životu* (2004), básnický almanach *Cestou* (2004), sbírka Tomáše T. Kůse *Příbytky* (2005), sbírka Petra Fabiana *Bludná domů* (2005), sborník autorů edice Jedna báseň *Východa bezčasí* (2004), sbírka Jana Sojky *Směr spánku* (2006), básnická prvotina Jiřího Popelínského *Amazonští mravenci* (2006), sbírka básníka a hráče na klávesové nástroje Petra Hrbáče *Čekali* (2006), ke které bylo přiloženo hudební CD, almanach *Po městě, jež je mi souzeno, Brněnská zákoutí v poezii* (40 básníků, 5 fotografií; 2006), jenž formou literárně - fotografické koláže nabízí pohled na místa, která zůstávají zapomenuta či z tváře města Brna pomalu mizí, básnická skladba Víta Slívy *Koloběžka* (2007), sbírka Vladimíra Šrámka *Řeč chce syna* (2007), sbírka Milana Šedivého *Výběh slov* (2007), básnická prvotina Ondřeje Hanuse *Stínohrad* (2007), próza Milana Fibigera *Anděl odešel* (2007). O šťastné ruce při výběru autorů a jejich rukopisných děl svědčí skutečnost, že Petr Španger byl za *Vodní mlýnky* nominován v kategorii Objev roku prestižní knižní ceny Magnesia Litera 2003 a Vít Slíva za *Bubnování na sudy* obdržel Literu za poezii pro rok 2002 v téže soutěži.

První čísla Welesu uveřejňovala literární tvorba v polském jazyce bez překladu do češtiny, zejména autorů polské národnostní menšiny žijících na českém Těšínsku (Henryka Jasiczka, Jacka Sikory, Władysława Sikory, Renaty Putzlacherové). Počítalo se patrně s místní čtenářskou obcí, která je na česko-polském pomezí bilingvní, uveřejňovaly se rovněž texty psané těšínským nářečím, jak beletristické (Olgy Kufové), tak různé citáty a úryvky z místních kronik, urbárů, kalendářů, vzpomínek pamětníků a podobných místních písemných zdrojů, ukázky slovesného folkloru.² To dodávalo prvním ročníkům Welesu nezaměnitelně lokální slezskou příchut', podtrhovanou navíc poměrně častými Trojakovými beletristickými úvahami na téma ducha místa Slezska nebo reportážemi Ivana Motýla z Opavska a Ostravska. Postupně byl tento regionalistický (nikoli nutně provincialistický) model časopisu opouštěn, zřejmě s přílivem širšího okruhu přispěvatelů, včetně zahraničních, nejvíce po přemístění redakce do Brna. Nicméně ke slezské či jiné lokální oblasti (Šumava, Vysočina, severní Čechy) se redakce pravidelně vracela a vrací dodnes, například v rubrice Slezské

---

² Polská národnostní menšina je územně nejkompaktnější. Většina osob hlásících se k polské národnosti žije na území Těšínského Slezska. V rodné obci Bogdana Trojaka Vendryni v okrese Frýdek-Místek se podle sčítání lidu z r. 2001 hlásilo k polské národnosti 1 353 osob, což je 35,2 % z celkového počtu obyvatel, v rodném Třinci Vojtěcha Kučery, jenž na rozdíl od Trojaka pochází z české rodiny, se k polské národnosti při sčítání obyvatel hlásilo 6 892 osob, relativní hodnota v procentech nebyla v tomto případě uvedena. Na dva okresy Karviná a Frýdek-Místek připadá více než 70 % z celkového počtu osob s polskou národností. (<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/4114-03>).

studio, novější čísla přinášejí ukázky z tvorby krajově vymezené (severní Morava, Sudety): „Ať již mluvíme o severních Čechách nebo severní Moravě a Slezsku, samo územní vymezení je velice problematické vzhledem k dějinným procesům a nadobyčejné pohyblivosti hranic, jedná se o kraje natolik charakteristické, že ani autoři a literatura zde vznikající nemohou postrádat jejich osobitost a specifika.“ (SLABÝ 2008: 1)

Postupně se ve Welesu objevují překlady z jiných národních literatur (anglické, belgické, finské, francouzské, irské, italské, lužickosrbské, maďarské, norské, německé, polské, rakouské, ruské, slovinské, srbské, severoamerické, španělské, švédské) i literatur exotických (arabská, bengálská, čínská, indonéská, japonská, konžská, australská poezie atp.). V novějších číslech se ustálilo zrcadlové publikování originálu a překladu, tato rubrika byla přechodně nazývána Překladatelská huť.

Slovenská literatura ve vendryňsko-brněnském Welesu zastoupena je, a to v originále, stejně tak se objevuje její literárněkritická reflexe, ale v menším množství, než by se dalo očekávat vzhledem k místu vzniku a původnímu sídlu redakce na průsečíku tří kultur – české, polské a slovenské (připočteme-li regionální slezsko-těšínskou, specificky „gorolskou“ kulturu, jde o kultury čtyři). Slovenský básník Michal Dzúrik (roč. 1973) v r. 2000 vybral ukázky z poezie šesti svých krajanů ve věku dvaadvaceti až sedmadvaceti let – Viliama Kanise (roč. 1978), Lucie Eggenhofferové (roč. 1977), Jána Gavury (roč. 1975), Nóry Ružičkové (roč. 1977), Petra Bilého (roč. 1978), Zuzany Benkové (roč. 1976) a k nim připojil ukázky ze své tvorby; jejich příspěvky do podoby cyklu Subjektivní průřez současnou tvorbou mladých slovenských básníků a básníků pak uspořádal Vojtěch Kučera (2000, č. 12, s. 3-7). Ve stejném čísle odpověděl na anketu u příležitosti 5. výročí vzniku Vendryňského poetického magazínu také slovenský básník Patrik Roľko (roč. 1974), který svou odpověď doprovodil ukázkami ze své poezie. Dzúrik pro Weles připravoval Slovenské okénko (2003, č. 17, s. 20-21), v němž se znovu představil několika básněmi Peter Bilý. V dalším Slovenském okénku Welesu (2003, č. 18, s. 14-15) se objevil básník Martin Vlado (roč. 1959), docent na Technické univerzitě v Košicích, jediný starší než generační průměr publikovaných slovenských autorů; s mladším Petrem Bilým společně vydali bibliofilskou sbírku *Insomnia* (2003). V jiném čísle (2003, č. 16, s. 20-21) publikovali verše Peter Tereta a Peter Meliš, ale redakce k nim nepřipojila bio-bibliografickou poznámku. Mladým slovenským autorům jsou generačně blízko také Jaroslav Vlnka (roč. 1971) a Peter Cibák (roč. 1981), kteří přispěli básněmi do čísla 15 z r. 2002. Díky Dzúrikovu doporučení se stal patronem jednoho čísla Welesu (2001, č. 13) Jonáš Záborský (1812-1876), nejprve evangelický, pak katolický kněz ze slovenské vesnice Župčany (na třetí straně obálky Welesu byla publikována Dělbá světa z jeho knihy bajek z r. 1840, tedy z doby, kdy byl ještě evangelickým pastorem v Liptovském Svatém Mikuláši).

Weles přinášel bloky literárních textů zaměřené na určité téma, zejména v rubrice Krajinomalby a portréty, například na literárně poměrně vděčné téma poutnictví (1997, č. 2, s. 32-48), autostop (1999, č. 9) nebo na téma bufety – stravovací zařízení oblíbené mj. mezi chudými básníky – na to téma přispěl i Slovák Viliam Kanis povídkou *Most* (2002, č. 14, s. 41-47). Zvláštním případem je národnostně nezakotvená básnička Diana Tuyet-Lan Nguyen, která se narodila v polské Lodži (v r. 1978), do r. 2000 žila na Slovensku v Bratislavě, v současnosti žije v Brně. Publikovala ve slovenštině a dosud vydala tři sbírky veršů (jednu společně s básníkem Jiřím Veselským – *Čiary života / Nezarúčené pověsti*, 1996). Její básně, otištěné ve Welesu (2003, č. 16, s. 8-10), byly vybrány z první (prozatím rukopisné) české sbírky *Čtyřjednost*. Po již zmíněné obměně ve složení redakce Welesu v r. 2005 se slovenští autoři již neobjevili, nepočítáme-li původně slovensky píšící Dianu Tuyet-Lan Nguyen, publikující své básně v pozdějším čísle Welesu (2005, č. 22, s. 18-21) zároveň česky (5 básní) i slovensky (2 básně).

Slovenská knižní tvorba byla ve Welesu (2001, č. 13, s. 69-73) reflektována i kriticky, byť jen v úzkém výběru. Petr Hrbáč se probíral deseti knihami poezie od devíti mladých slovenských autorů. Dvě recenzované sbírky vydalo Vydavatelství Spolku slovenských spisovateľov, sedm banskobystrické Drewo a srd a jedna je cosi jako samizdat. Věk autorů se pohyboval mezi čtyřicetými až sedmatřiceti léty. Hrbáčova kritická pozornost byla věnována sbírkám poezie Andreje Habláka (roč. 1977), Viliama Kanise, Michala Habaje (roč. 1974), Mariána Grupače (roč. 1973), Martina Solotruka (roč. 1970), Petera Šuleje (roč. 1967), Petera Macsovszkého (roč. 1966), Kamila Zbruže (roč. 1998) a Patrika Roľka. Recenzent patří k typu „zájmové“ kritiky, soustřeďuje se především na obsahové a kompoziční dominanty sbírek, všimá si podrobněji básnických tropů nebo interpunkce, hudebnosti verše (asociace na Skrjabina u Habláka, polemika s Ildou Drgovou, která na obálce Grupačovy sbírky tvrdí, že nám básník dopřává radost z hudební kompozice obrazu, ale podle Hrbáče „ta kompozice je prostě obrazová a málo či vůbec hudební“; HRBÁČ 2001: 71), hudebnímu rodokmenu básnického motivu (Hrbáčovu emfatickou pochvalu si vysloužil Solotrukův verš „vírik flautového tónu mizne dolu výlevkou“), srovnává mezi sebou autorské poetiky, ale nechybí ani přesah k jinému typu kritiky – ke kritice „srovnávací“ (dokladem toho je Hrbáčova komparace slovenských básníků s českými básníky odpovídající věkové kategorie – s Jiřím Dynkou v případě Kamila Zbruže, s Jaroslavem Pížlem a Bogdanem Trojakem v případě Viliama Kanise).

Markantní je i proměna koncepce recenzní rubriky Welesu. Za šéfredaktorského vedení Vojtěcha Kučery byla recenzní rubrika Welesu nazývána Část zábavná a poučná a s oblibou prokládána texty jiného než kritického, především zábavného charakteru. Například v č. 15 z r. 2002 se dostalo prostoru úryvkům z knihy Ing. Dr. Josefa Dyra *Výroba slivovice a jiných pálenek* (Praha 1946). Za šéfredaktorství Miroslava Chocholatého se od této praxe upustilo, Weles vůbec nějak zesmutněl, zvažněl, zakademičtěl a humoru se v něm přestalo dařit. Nově (od č. 34) se objevuje rubrika Telegrafické recenze, v níž se dostalo na knihy, které zbyly; zavedl a vyplňoval ji Miroslav Chocholatý, po něm ji převzal Petr Čermáček.

V souladu s prvotní místopisně slezskou a regionalistickou koncepcí Welesu se v něm zprvu prosazují představitelé místní kritiky. Weles navázal – jak bylo v úvodu řečeno – na Modrý květ bratří Motýlů.³ Kritice se na jeho stránkách věnují právě Petr Motýl, šéfredaktor Vojtěch Kučera, ale také těšínský polský spisovatel Władysław Sikora, z hlediska zaměření na místní autory by sem jistě patřil i autor pišící tyto řádky (recenzemi sbírek Wilhelma Przewczka nebo Władysława Sikory). Přispívají recenzenti odjinud – Zdeněk Mitáček z Uherského Hradiště, šumavský básník Roman Szpuk z Vimperku, pražský básník, prozaik a překladatel Marek Toman nebo děčínský básník a kritik Radek Fridrich.

V počátečních dvou ročnících Welesu (1995-1996) se jako recenzent nejčastěji prosazuje Petr Motýl, jehož kritické výpovědi jsou nesené v instrumentálním stylu, výrazně subjektivním až jednostranně zaujatém. Vrcholem Motýlovy recenzní činnosti je probírka edicí TVARy pražského literárního čtrnáctideníku Tvar. Souhlasit lze s Motýlovým tvrzením, že TVARy řízené Luborem Kasalem, Jakubem Šofarem a Pavlem Janouškem nedosáhly „jasně vytyčenou a rozpoznatelnou tvář edice“ (MOTÝL 1996: 31), zamyslet se můžeme nad kritikovým postřehem, jako by ve TVARech „bylo tištěno buď to, co zrovna přišlo pod ruku“, nebo to, „co bylo slíbeno vydat kamarádům. Možná jsou tu ještě jiné důvody, které jsem nepostřehl“ (MOTÝL 1996: 31). Vysloveně subjektivisticky pak ale vyznívá Motýlovo tvrzení o studii Petra Posledního Ironická mimese v prózách Josefa Škvoreckého, jejíž autor prý „o Škvoreckém nic nového neřekne“ (MOTÝL 1996: 32), u studie Vladimíra Macury Továrna: Dvojí mýtus mu zase vadí, že si badatel neujasní, „co chtěl vlastně říci“ (MOTÝL 1996: 33), heuristicky důkladné práci Pavla Janáčka Bob Hurikán a K. H. Mácha vyčítá, že se

³ Oba bratři vyrůstali v Hlučíně (nedaleko Opavy), Ivan v něm žije dodnes.

její autor s velkou pečlivostí zabývá léty 1939-1940, Motýlovi „však připadá, že by udělal lépe, kdyby se věnoval masové literatuře současnosti“ (MOTÝL 1996: 34). Můžeme snad Petru Motýlovi, který ukončil studia bohemistiky na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity ještě za tzv. totality, tudíž jeho literárněteoretický obzor byl ochuzen o povědomí o novějších metodologických přístupech a literárněvědných školách, které k nám postupně přicházely ze světa po změně změnou politického systému po listopadu 1989, vyčítat, že nesleduje vývoj teorie literatury a současných moderních interpretačních strategií literárních děl u nás (vztah fikčního světa ke světu aktuálnímu, problémy literární kultury a otázky tematologie), protože mu na to při výkonu svého povolání a přemíry jiných zájmů nezbývá čas? Z dvanácti svazků edice TVARy byly tyto tři literárněvědné, zaměřme se pro změnu na Motýlovo hodnocení beletristických děl. Nelze zde ovšem probírat všech zbývajících devět recenzí. Jako *pars pro toto* mne přinejmenším udivilo Motýlovo hodnocení sbírky *Otisky* Jindřicha Zogaty. Nejvíce mu snad vadí, že Zogatovi jako spisovateli starší generace (roč. 1941) vyšlo poetických a prozaických knih poměrně dost, přitom přiznává, že Zogatovy tvorby zná jen „neslané nemastné povídky *Veřejná zeleň* (1988)“ (MOTÝL 1996: 32) a doufá, že *Otisky* jsou jen autorovou výjimečnou indispozicí. Nachází v nich „básně špatné, a ještě horší“ (MOTÝL 1996: 32), což dokládá citací básně Hnízda užitku. Nevím, zda to stačí na odsuzující tvrzení o nízkých kvalitách Zogatovy tvorby. Jak jsem poukázal v několika svých statích (MARTINEK 1995: 8) nebo v hesle Jindřich Zogata, které jsem připravil s Blahoslavem Dokoupilem pro *Kulturněhistorickou encyklopedii Slezska a severovýchodní Moravy* (2005), jde o spisovatele více než pozoruhodného, ohlasy na jeho tvorbu byly vesměs vždy velmi pozitivní. Ústředním tématem jeho básnické i prozaické tvorby je střet přírody a civilizace, odvěkého řádu a zpupných lidských pokusů o genové i společenské inženýrství. Od začátku se v jeho básních objevují nářeční slova a náběhy k melodice lidových popěvků. Naturální a biologizující obrazy mířící k postižení genotypů se však brzy dostávají do kontrastu s technicistní metaforikou, melodie a tradiční poetické lexikum s kakofonií, záměrně křečovitým novotvořením a jinými antilyrickými postupy, které Petru Motýlovi zjevně nekonvenovaly. Nejvýrazněji se tato osobitá Zogatova autorská poetika projevuje ve sbírkách tematizujících hodnotový chaos moderního světa a života bez Boha. Zogatova kritikou vysoce hodnocená próza je metaforická a vyrůstá z mytizovaného prožitku krajiny, z vědomí trvalých hodnot zděděných po předcích. (POSPÍŠIL 1996: 6-7; POSPÍŠIL 2001: 14-21) V trilogii *Dědictví zmizelých píšťal* (1996), *Oves na střeších* (1996), *Dřevěné pyramidy* (1998) rekonstruuje osudy svých horalských předků mezi dvěma světovými válkami, *Černý vzduch* (1998) je moderní baladickou prózou konfrontující rustikálnost a urbanizaci. Významnou roli hraje obraznost prozrazující autorovo výtvarné cítění, jež se uplatnilo i v chagallovské inspiraci některých jeho próz inspirovaných Brnem. Bylo-li řečeno, že Petra Motýla počítám k „místnímu“ typu kritiky, pak je třeba připomenout, že právě jí mohl být Zogata blízký tím, že se narodil v Jaworzynce v polském Slezsku, vyrůstal v rolnické rodině, žijící v národnostně smíšeném území na česko-polsko-slovenském pomezí. (MARTINEK 2006a: 3; MARTINEK 2006b: 74-75) Za podpis „2000 slov“ byl Zogata dán na index, propuštěn ze zaměstnání a pracoval pak v různých dělnických profesích. Po nucené odmlce začal koncem 70. let tisknout básně v polských časopisech *Agora* a *Wiadomości* (Vratislav), *Życie literackie* (Krakov), *Zielony sztandar* a *Poezja* (Varšava) mj. v překladech těšínských básníků Wilhelma Przewyckiego, Władysława Sikory a Lucyny Waszkové. Jindřich Zogata překládá z polské poezie, např. sbírku Wilhelma Przewyckiego *Przyliż późni milenec* (1996, 2000). Z dalších výrazných kritických osobností se co do kvality i kvantity v dalších ročnících ještě vendryňsko-třineckého Welesu prosazují kromě šéfredaktora Vojtěcha Kučery zejména Milan Děžinský, Petr Maděra, Ivo Harák, Robert Fajkus, Věra Rosí, Pavel Sobek, Radek Fridrich, všichni vesměs reprezentující zájmovou kritiku, posledně zmíněný (Radek Fridrich) s přesahy ke kritice mytologické (např. v článku o básníkovi Johannesi Bobrowském, pocházejícím

z mytického Východního Pruska; FRIDRICH 2002: 75-76). Od doby brněnské redakce Welesu se objevují častěji jména jako Miroslav Chocholatý, za jehož šéfredaktorství byla právě kritická rubrika výrazněji posílena a jasněji vyprofilována, dále kritici jak místní, tak z různých míst republiky – Jakub Grombíř, Petr Hrbáč, Petr Čermáček, Radim Kopáč, Norbert Holub, Milena Šubrtová, Renata Bělunková, Jiří Poláček, Marek Fencel, Petr Odehnal, Josef Straka, Jan Suk, David Kroča, Radek Malý, Jiří Kratochvíl, Milan Hrabal a další. V recenzní činnosti aktivně pokračuje Ivo Harák a Věra Rosí, nyní pod svým občanským jménem Veronika Schellová. Olomoucký kritický okruh reprezentuje Erik Gilk, jenž si o něco více než jiní kritikové všímá také stylistických a jazykových (gramatických a syntaktických) kvalit hodnoceného textu, a František Všeticka, který zůstává věrný svému celoživotnímu zájmu o kompoziční otázky lyrického, prozaického či dramatického textu. Postupně se prosazují nejmladší adeпти kritického řemesla, například Jiří Koten, Jaroslav Balvín ml., Martin Skýpala, Lukáš Bajer a Martin Tomášek. Rozšiřuje se žánrové spektrum recenzovaných literárních děl, kromě dříve jednoznačně preferované poezie od poměrně ustálené množiny generačně či jinak s redakcí spřízněných autorů, jejichž průtočnost Welesem by šlo snadno prokázat pomocí jednoduché statistiky, jsou častěji hodnoceny knihy znamenající mnohdy podstatný příspěvek do vývoje současné české literatury a výjimkou nejsou ani recenze publikací z oblasti výtvarného umění nebo společenských věd majících blízko literární vědě apod.

V brněnském Welesu se objevují větší kritické práce, které můžeme nazvat literárněkritickými studiemi (v souladu s rubrikou Studie), svým rozsahem a hloubkou ponoru do problému přesahují rámec běžné knižní recenze. Některé z nich si činily ambice pojednat o větším časovém úseku vývoje současné české literatury nebo o specifické námětové oblasti jednoho literárního žánru: Vladimír Novotný, Vlna za vlnou se valí, K typologickým tendencím v novější české próze (NOVOTNÝ 2004: 72-79), Iva Málková, Tendence v současné poezii? Nad básnickou produkcí moravských nakladatelství v letech 2000-2004 (MÁLKOVÁ 2005: 71-79), Miroslav Chocholatý, Na křižovatkách nejmladší ženské poezie, Nad tvorbou autorek narozených v 70. a 80. letech (CHOCHOLATÝ 2005: 82-96), Marta Ljubková, Několik tendencí současné české prózy (LJUBKOVÁ 2006: 136-140). Komparativní pohled z Polska na současnou českou prózu nabízí studie krakovského bohemisty Igora Kędzierského, reprezentujícího samozřejmě typ „srovnávací“ kritiky, Psát vo knížkách mi přide ňák vošidný (KĘDZIERSKI 2006: 142-160). O postmoderně v poezii zajímavě píše Vladimír Novotný Koexistence, nikoli básnický (ne)dialog (NOVOTNÝ 2008: 106-114).

Ve Welesu se objevuje kritika překladové literatury, která umožnila novým vnímatelům „dekódovat původní čtenářskou normu vysílající kultury“ a přitom neskrývá, „že jde o alternativní překlad, jenž má textovými operacemi obohatit přijímající kulturu“ (POSLEDNÍ 1998: 14). Této problematice se nemůžeme věnovat podrobněji, naše konference je jinak zaměřena.

Literární revue Weles se z téměř rodinného časopisu sourozenců Bogdana a Jolanty Trojakových, jejich otce – výtvarníka Jana Trojaka a kamaráda Vojtěcha Kučery propracovala na respektovaný časopis naší literární scény. Weles umožnil start nejen mnoha mladým a – jak se potvrdilo během času – talentovaným básníkům, prozaikům a překladatelům, z nichž mnozí debutovali na jeho stránkách nebo v knižní edici. Z autorsky a editorsky skromných začátků poetického magazínu ukotveného v těšínském regionu se vyvinul do podoby velmi kvalitního literárního časopisu, jenž se vyznačuje snahou o široké otevření se univerzálním uměleckým problémům doby.

LITERATURA

HRBÁČ Petr,

2001 „Tiché vojny nad súmrakom reči“; *Weles*, č. 13, s. 71.

CHOCHOLATÝ Miroslav,

2005 „Na křižovatkách nejmladší ženské poezie, Nad tvorbou autorek narozených v 70. a 80. letech“; *Weles*, č. 22, s. 82-96.

KĘDZIERSKI Igor,

2006 „Psát vo knížkách mi přide ňák vošidný“; *Weles*, č. 27-28, s. 142-160.

LJUBKOVÁ Marta,

2006 „Několik tendencí současné české prózy“; *Weles*, č. 27-28, s. 136-140.

MÁLKOVÁ Iva,

2005 „Tendence v současné poezii? Nad básnickou produkcí moravských nakladatelství v letech 2000-2004“; *Weles*, č. 21, s. 71-79.

MARTINEK Libor,

1995 „Den světelného roku“; *Alternativa nova*, č. 10, s. 8.

MARTINEK Libor,

2005 „ZOGATA, Jindřich“, in: *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy, N-Ž*. (Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity), s. 451-452. (S Blahoslavem Dokoupilem.)

MARTINEK Libor,

2006a „Pisarz Jindřich Zogata kończy 65 lat. Przedstawia obraz górali“; *Głos Ludu*, č. 92, s. 3.

MARTINEK Libor,

2006b „Jubilující spisovatel Jindřich Zogata“; *Host*, č. 7, s. 74-75.

NOVOTNÝ Vladimír,

2004 „Vlna za vlnou se valí, K typologickým tendencím v novější české próze“; *Weles*, č. 20, s. 72-79.

MOTÝL Petr,

1996 „Nad edicí Tvary“; *Weles*, č. 4, s. 31.

NOVOTNÝ Vladimír,

2008 „O postmoderně v poezii zajímavě píše Vladimír Novotný Koexistence, nikoli básnický (ne)dialog“; *Weles*, č. 34, s. 106-114.

POSLEDNÍ Petr,

1998 „Pojem »tvůrčí« kritika“; In: P. Poslední, *Hranice dialogu. Česká próza očima polské kritiky 1945-1995*. (Praha: ÚČL AV ČR), s. 9-15.

POSPÍŠIL Ivo,

1996 „Proudění ke kořenům. (Poznámky na okraj jedné prózy Jindřicha Zogaty)“; *Tvar*, č. 19, s. 6-7.

POSPÍŠIL Ivo,

2001 „Kořen a výhonky. K šedesátinám básníka a prozaika Jindřicha Zogaty“; *Těšínsko*, č. 3, s. 14-21.

RADEK Fridrich,

2002 „Mytická krajina s ptáky“; *Weles*, č. 14, s. 75-76.

SLABÝ Ondřej,

2008 „Editorial“; *Weles*, č. 32-33, s. 1.

ZOGATA Jindřich,

1996 *Dědictví zmizelých píšťal* (Šenov u Ostravy: Tilia)

ZOGATA Jindřich,

1996 *Oves na střechách* (Šenov u Ostravy: Tilia)

ZOGATA Jindřich,

1998 *Dřevěné pyramidy* (Šenov u Ostravy: Tilia)

SUMMARY

In his contribution, the author is interested in the literary journal *Weles*, which was founded in 1996 in Vendryně near Třinec in the Czech Těšín region, and whose editor's office moved to Brno in 2001. The author mainly concentrates on the evolution of the journal from a poetry magazine managed by young poets of the Těšín region into a journal respected by the whole country, with a wide authorship and contributions from a high-quality stock of literary theorists and critics. The study pays special attention to the profile of literary criticism in *Weles*. The study distinguishes between different styles of critical utterance – instrumental, mimetic, mythical, expressive, allegorical and symbolic. The author discusses the different positions of types of 'local', 'special-interest' and 'comparative' criticism, depending on the historical paradigms of literary culture. The questions of reception of Slovakian literature and the representation of an age-limited profile of Slovakian authors – particularly of poets in *Weles* – are also given space in this study. The author concludes with the statement that *Weles* has evolved from the modest regional beginnings into a high-quality literary journal, marked for its endeavour to open itself to universal artistic problems of our times.